

Янішевська К. Д.,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства
Сумського державного університету

Савицька І. В.,
студентка
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

ЩОДО ПРОБЛЕМ ПРОТИДІЇ ПЕДОФІЛІЇ В УКРАЇНІ ON ISSUES OF COUNTERACTING PEDOPHILIA IN UKRAINE

Стаття присвячена актуальному протягом тривалого часу питанню, яке обговорюється як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями та правоохоронними органами, – явищу педофілії. Воно гостро постало перед батьками, коли кількість випадків педофілії почала активно рости. По-перше, це питання хвилює батьків, адже стає все дедалі страшніше відпускати кудись дитину саму, або їх бентежить поведінка вчителів, вихователів. По-друге, це питання гостро постає перед державою, адже саме такі злочини, особливо ті, що набувають розголосу, підбурюють суспільство, змушують іноді займатись самосудом. Тим паче, саме такі злочини деморалізують наступне покоління, розцентровують увагу на тому, що добре, а що погано.

У статті було досліджено поняття педофілії та основні способи впливу злочинця-педофіла на свою жертву. Окрім того, було проведено аналіз основи законодавчої бази, яка регулює відповідальність та подібні злочини та захищає права неповнолітніх, які можуть стати жертвами. Також розглянуто основні підходи до покарання злочинців-педофілів, які наявні в Україні або ж вже довго обговорюються як державними органами, так і суспільством в цілому. Крім того, було визначено поняття злочинця-педофіла, яке містить в собі основні характерні риси для такого виду злочинців. До таких покарань належать позбавлення волі та хімічна кастрація. Достатню увагу було також приділено новому, введеному в кінці 2019 року, відкритому реєстру злочинців-педофілів, а також можливі варіанти боротьби з віртуальною педофілією, яка стала однією з найбільших небезпек мережі Інтернет.

Саме на віртуальній педофілії варто зосередити більше уваги з огляду на високу популярність соціальних мереж серед неповнолітніх, які дійсно можуть легко стати жертвою такого віртуального злочинця спочатку шляхом ведення дружніх розмов, входження в довіру, а вже потім – шантажу, залякування та відкритих погроз. Саме такий вид педофілії важко довести і відстежити в принципі, адже можливості видалити чати або ж профілі на різних сайтах та в соціальних мережах є обмеженими. Отже, злочинець-педофіл почуває себе безкарним і продовжує відкриту діяльність, заманюючи все більше неповнолітніх.

Ключові слова: педофілія, неповнолітні, віртуальна педофілія, покарання, злочинець-педофіл.

The article deals with a topical issue that has been discussed for a long time by foreign and domestic scientists and law enforcement agencies – the phenomenon of pedophilia. It was confronted by parents as the number of pedophilia cases started to increase very fast. First, it is a matter of concern for parents, as it is becoming more and more frightening to let the child go alone or they are disappointed with the behavior of teachers and caregivers. Secondly, it is an issue that is urgently confronted by the state, because such crimes, especially those that are getting public, incite society and sometimes force people to commit lynching. Moreover, such crimes demoralize the next generation and don't focus attention on what is good and what is bad.

The article explores the concepts of pedophilia and how to influence pedophiles. An analysis was made to study the legal framework governing liability and similar crimes and protecting the rights of minors who may be victims. It also examines the main approaches to punishing pedophile criminals, which have existed in Ukraine or have long been debated by both government agencies and society as a whole. In addition, the concept of a pedophile offender has been defined, which contains the main characteristics of this type of offender. Such punishments include imprisonment and chemical castration. Considerable attention has been paid to the new (introduced in late 2019) open registry of pedophiles, as well as possible options for combating virtual pedophilia, which has become one of the biggest threats to the Internet.

There should be more focus on virtual pedophilia because of the high popularity of social networks among minors, which can really be easily victimized by such a virtual criminal first by engaging in friendly conversations, and then by blackmailing, intimidation and open threats. This kind of pedophilia is difficult to prove and track because it is possible to delete chats or profiles on different websites and social networks. Then pedophile criminals feel unpunished and continue their open activities, luring more and more minors.

Key words: pedophilia, minors, virtual pedophilia, punishment, pedophile.

Постановка проблеми. Останнім часом в Україні суспільством та правоохоронними органами було активізовано боротьбу з таким небезпечним явищем, як педофілія. Зокрема, важливим кроком у такій боротьбі слід вважати прийняття законопроекту № 6449 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за злочини, вчинені щодо малолітньої чи малолітнього, неповнолітньої чи неповнолітнього та особи, яка не досягла статевої зрілості» [1], який фактично при-

звів до обтяження покарання для злочинців та започаткував дискусії навколо такого виду покарання, як хімічна кастрація, яка була ветована Президентом України. Окрім того, нововведенням цього законопроекту мала б бути наявність відкритого реєстру педофілів.

На нашу думку, це стало певним поштовхом для боротьби та запобігання такого виду злочинності в Україні. Проте, незважаючи на позитивні зміни, слід констатувати, що такий механізм, як відкритий

реєстр, потребує контролю під час його впровадження, а такий вид покарання, як хімічна кастрація, – повторного розгляду та аналізу з урахуванням позиції суспільства. Саме зважаючи на вищевикладене, вважаємо, що слід більш детально дослідити поняття такого явища, як педофілія, та проаналізувати спрямовану на його викорінення діяльність.

Тематика актуалізується також у зв'язку із тим, що досить негативне ставлення суспільства до збільшення злочинів за ст. 156 ККУ «Розбещення неповнолітніх» знаходить свій прояв у можливих випадках самосуду, звичайному страху відпустити свою дитину кудись саму. Саме злочини, які стосуються фізичного чи морального впливу на неповнолітніх, стають каталізатором деморалізації майбутнього покоління, виявлення у більшій кількості дітей чи підлітків психічних порушень, які у майбутньому можуть призвести до формування особи злочинця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Після прийняття законопроекту № 6449 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за злочини, вчинені щодо малолітньої чи малолітнього, неповнолітньої чи неповнолітнього та особи, яка не досягла статеві зрілості» питання педофілії стало ще більш актуальним та відкритим для дискусій у суспільстві. Це пов'язано з запропонованими видами покарань та пропозицією контролю злочинців-педофілів у вигляді відкритого реєстру. Базисом для роботи стали доробки таких авторів, як О. Дудоров, В. Сталбовський, а також текст законопроекту № 6449, Кримінальний кодекс України та інші.

Мета статті полягає у виокремленні поняття «злочинець-педофіл» та дослідженні роботи органів державної влади та правоохоронних органів над мінімізуванням кількості злочинів проти статевої свободи та недоторканості неповнолітніх.

Виклад основного матеріалу. В українському законодавстві явище педофілії характеризується статтею 156 Кримінального кодексу України «Розбещення неповнолітніх», також сюди можна додати ст. 155, а також ч. 4 ст. 152 та ст. 153 КК України.

За десятим переглядом Міжнародної класифікації хвороб (МКХ) до класу V як один із розладів сексуальних вподобань (код F65.4) належить: сексуальне вподобання дітей (хлопчиків, дівчаток або і тих, і інших) зазвичай допубертатного або раннього пубертатного віку (англ. – A sexual preference for children, boys or girls or both, usually of prepubertal or early pubertal age). Широке розуміння педофілії визначається як статевий потяг до дітей [2, с. 116].

Педофілія або педофільний розлад – це психосексуальний розлад, який зазвичай стосується дорослих та характеризується сексуальним інтересом до дітей препубертатного періоду та спробами вступити з ними в статевий акт [3].

Педофілія, будучи порушенням сексуальної орієнтації людини, може виражатись у досить різноманітних формах – від звичайних фантазій до статевих контактів та жорстоким вбивством після них,

від легких обіймів дитини до пестошів, мастурбації, анального або геніального контакту. Досить часто особа-педофіл виправдовує свої дії «освітньою» метою, сексуальним задоволенням, яке отримує дитина або ж провокативними діями з боку дитини, які є підбурюючими. Досить часто у потерпілих від таких дій травмується психіка, яка і без цього ще не повністю сформована, та цим же може бути спричинена наявність сексуальних збочень, які можуть проявитись одразу ж або через невизначений проміжок часу [4, с. 79].

Тож важливо також правильно розуміти і зміст поняття «злочинець-педофіл», аби своєчасно виявляти небезпеку. На нашу думку, злочинець-педофіл – це особа будь-якого віку, починаючи з 18 років, яка має сексуальний потяг до неповнолітніх осіб, супроводжує свої дії підвищеним інтересом до дітей / підлітків, але не обов'язково зосереджує свою увагу на конкретному віці, та кінцевою метою ставить вступ з об'єктом його інтересу в статевий акт, який може стати як одноразовим явищем, так і повторюваним, при цьому застосовуючи різноманітні засоби впливу на жертву.

Звичайно, педофілія – це те явище, якому досить важко запобігати. Також складно своєчасно зупинити розвиток цього психічного розладу. Тут вже розмова йде про дорослих людей, які мають сформовану в позитивному чи негативному спрямуванні позицію та стійке ставлення до різноманітних життєвих ситуацій.

На нашу думку, у цьому випадку також дуже важко виявити особу, яка має схильність до педофілії, а навіть якщо і так, то досить вдало та вміло може це приховувати. Тоді типові розмови з психологами чи масові заклики стосовно протидії педофілії є взагалі позбавленими будь-якого масового впливу.

Передусім в Україні як метод боротьби та запобігання введено кримінальну відповідальність за подібні злочини. Окрім статті 156 ККУ «Розбещення неповнолітніх», сюди також можна додати статті 154 та 155 того ж кодексу, які мають у принципі схожий об'єкт злочину, що так чи інакше впливає та складає небезпеку для неповнолітніх осіб, потенційних жертв педофілії.

Важливим законодавчим актом також є Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, яка ратифікована Верховною Радою України від 20 червня 2012 року. Зокрема, статті 18, 22 та 23 цієї Конвенції змушують усі Сторони законодавчо визнати криміналізацію такої умисної поведінки:

а) заняття діяльністю сексуального характеру з дитиною, яка не досягла передбаченого законодавством віку для заняття діяльністю сексуального характеру;

б) заняття діяльністю сексуального характеру з дитиною, коли:

- використовується примус, сила чи погрози;
- насильство здійснюється зі свідомим використанням довіри, авторитету чи впливу на дитину, зокрема в сім'ї;

– насильство здійснюється в особливо вразливій для дитини ситуації, зокрема з причини розумової чи фізичної неспроможності або залежного стану вища [8].

Також ця Конвенція конкретизує такі поняття, як «розбещення дітей», «домагання дитини для сексуальних цілей», та інших дій, які потенційно впливають на дитину чи підлітка з боку особи-злочинця і вимагають законодавчо затверджених заходів щодо їх криміналізації.

Так чи інакше, про якісь досить наявні кроки держави у разі протидії та запобігання педофільії важко говорити та повністю їх характеризувати. Адже правоохоронні та законодавчі органи почали активно піднімати це питання лише декілька років тому, коли кількість жертв педофілів почала зростати.

Але 2019 рік був досить плідним у цьому напрямку, наприклад, у грудні Верховна Рада схвалила законопроект, який запроваджує єдиний реєстр педофілів. Його буде вести Міністерство юстиції України, а інформація, яка в ньому міститься, буде доступна керівникам прокуратури, органам досудового розслідування, прокурорам, слідчим та працівникам Державного бюро розслідувань. Право на отримання інформації про те, чи є людина у реєстрі, буде також у керівників дитсадків і шкіл, лікарень, керівників дитячих таборів, санаторіїв, спортивних шкіл, різноманітних гуртків тощо. Крім того, кожна людина може отримати інформацію про себе.

Фактично, це електронна база даних, де будуть збирати й зберігати інформацію про тих осіб, які вчинили злочин проти статевій особі та недоторканості дітей. Туди заноситиметься повне ім'я засудженого, скоєні ним злочини, а також дата народження та місце проживання, але тільки після того, як обвинувальний вирок суду набере силу. Також з реєстру можливе виключення. Це може статись у разі скасування обвинувального вироку або ж постанови суду.

Цей законопроект також значно посилив кримінальну відповідальність за подібні злочини. Так, наприклад, згвалтування неповнолітніх незалежно від згоди буде каратись 10–15 роками в'язниці. А повторне згвалтування дитини тягне за собою відповідальність у вигляді 15 років в'язниці або ж довічного ув'язнення злочинця.

Під час першого читання цього ж законопроекту депутати пропонували також ввести хімічну кастрацію педофілів. У пояснювальній записці до прийнятого закону 6 449 йдеться: «Покарання у виді примусової хімічної кастрації полягає у примусовому введенні засудженому антиандрогенних препаратів, які складаються з хімічних речовин, що мають на меті зменшити лібідо та сексуальну активність. Примусова хімічна кастрація не застосовується до осіб, що вчинили злочини у віці до 18 років і до осіб у віці понад 65 років». Тобто людина має отримувати ін'єкцію щомісяця або ж кожні три місяці.

Хоча суспільство і позитивно сприйняло таку пропозицію і сподівалось, що такий метод профілактики і покарання буде впроваджено, однак багато експертів наполягали на його недопущенні.

Але педофільію визнають як єдину сексуальну девіацію, яка взагалі-то лікується хімічною кастрацією. У такому разі вона стимулює зниження ризику рецидиву. Як приклад можна навести Німеччину, де завдяки хімічній кастрації ризик рецидиву скоротився з 84% до 3% [6].

У даному випадку суспільство і держава вимагає від злочинця самому усвідомити свою небезпеку і самовільно погодитись піти на хімічну кастрацію. Але такий вид покарання не завжди може позбавляти від психічних розладів людину, які можуть змусити її вчиняти інші злочини. Ці злочини дадуть йому можливість проявити свою злість і агресію, проявити своє негативне ставлення до конкретної ситуації, яка могла образити злочинця. Але Президент України наклав вето на цей перший законопроект, який скасував введення примусової хімічної кастрації.

Велику увагу до цієї проблеми привертає громадськість через засоби масової інформації, локальні акції та поширення інформації. Так, окрім потенційних злочинців, інформація поширюється і на потенційних жертв: дітей та підлітків. Таким чином, дітям проводять різні тренінги та лекції, на яких вчать уникати подібних ситуацій та ефективно з них виходити. Психологи в дитячих садках та школах завжди пояснюють дітям, що потрібно про все говорити батькам: про конкретні дії або підозрілості також.

Окрім реальної педофільії, суспільство протягом тривалого часу все більше привертає увагу до випадків віртуальної педофільії, яких стає все більше по всьому світу. Цікавим досвідом для України стала розробка С. Федушко, яка пропонує проєкт, завдяки якому можна звірити інформацію з профайлів та коментарів користувачів і за допомогою мовних шаблонів виявити гіпотетичних педофілів та інших злочинців.

Сам механізм роботи поки що не повністю розкритий, але як ми зрозуміли, то у такому разі увага концентрується на тому, які «сліди» після себе залишає той чи інший користувач. Навіть якщо один користувач буде мати дві різні сторінки, то стилістика його мовлення може видати те, що одна зі сторінок – це фікція. Як зазначає сама авторка, така методика не є стовідсотковою панацеєю, і багато що дійсно вирішує людський фактор. Та це дійсно цікава практика, яка зможе хоч трішки допомогти правоохоронцям і пересічним користувачам уберегтись від небезпеки, особливо це стосується дітей [7].

Ще одним кроком у запобіганні віртуальній педофільії, який також поширився і на території України, стала новина від керівництва відеохостингу YouTube. Так, було заявлено про відключення можливості коментування відеороликів за участю дітей у рамках протидії педофільії в мережі Інтернет. Після такої заяви на хостингу були видалено коментарі під великою кількістю відео подібного характеру. При цьому захист постійно посилюється: поступово під такі обмеження потрапили відеоролики, на яких зображені діти молодше 13 років, а також неповнолітні, які потенційно знаходяться у ризику потрапити під таку злочинну поведінку [9].

Висновки. Педофілія вважається психічним відхиленням людини, яке базується на сексуальному потягу до неповнолітніх осіб. На наше переконання, Україна за останні роки активізувала протидію педофілії, але про результати говорити ще зарано. Доречно буде повернутися до питання про хімічну кастрацію, більш детально його дослідити та провести тестування на особливо небезпечних злочинцях. Це ж стосується і відповідного реєстру. Також

важливо підвищити ефективність роботи правоохоронних органів. Проаналізувавши статистичні дані Генеральної прокуратури України, можна стверджувати те, що дуже мало кримінальних справ доходять до суду, не говорячи про винесення по них вироків. Варто більше уваги приділяти боротьбі та запобіганню віртуальної педофілії, яка стає все більш поширеною в мережі Інтернет і яку майже не можливо контролювати.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за злочини, вчинені щодо малолітньої чи малолітнього, неповнолітньої чи неповнолітнього та особи, яка не досягла статевої зрілості: проект Закону України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61790.
2. Стальбовский В.В. Криминологическая характеристика преступника-педофила. *Вестник Академии МВД Республики Беларусь*. 2017. №1(33). с. 114–121.
3. Pedophilia. 2019. URL: <https://www.britannica.com/topic/pedophilia>.
4. Дудоров О.О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики): практичний посібник. Сєверодонецьк : ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2018. 92 с.
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. №2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
6. Хімічна кастрація педофілів: чому Зеленському не варто підписувати ухвалений законопроект. 2019. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2019/07/18/237591/>.
7. У Львові створили проєкт для виявлення педофілів у соцмережах. 2019. URL: <https://4studio.com.ua/novyny/u-lvovi-stvoryly-proyekt-dlya-vyyavlennya-pedofiliv-u-sotsmerezah/>.
8. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25 жовтня 2007.
9. YouTube заборонить коментувати відео з участю дітей: детальна інформація. 2019. URL: <https://ukr.media/science/386975/>.